

vennők az akkor készült könyveket, mást, mint jószándékú törekvést aligha állapíthatnánk meg belőlük. Ha a konjunktúra rosszabbodása nem apasztotta volna le e téren a termelést, akkor remélhettük volna, hogy két-három emberöltő munkájával egészen kifogástalan színvonalú illusztrációk sokszorosításáig is eljutunk.

Az illusztrátor közvetve szól közönségéhez, művét technikai társak interpretálják, jót együtt tehát csak akkor nyújthatnak, ha munkájukat a tárgyi hozzáértésen kívül bizonyos emberi érzelmközösség és rokonelvőség is támogatja. Mert ha például X. Y. kiadó úr, akit azelőtt sohasem, vagy talán két éve láttam, egy napon azzal toppan be hozzám, hogy rajzoljak számára (sürgösen, holnapra) illusztrációkat, hogy ő azokat (sürgösen) kinyomtassa (a könyv már szedés alatt van), megfeszülhetek bele én is, a cinkográfus is, a nyomdász is, tisztességes munka abból nem kerekedik ki.

A MAGYAR IRODALOM ISMERTETÉSE A KÜLFÖLDÖN

ÍRTA IFJ. BÁRÓ WLASSICS GYULA

Azt a nemzetnevelő és nemzetmentő reformmunkát, mely Magyarország lelki megújítását tűzi ki célul, hűségesen kíséri az a gondolat, hogy »a trianoni béke következtében lefegyverzett Magyarországnak kultusztárcája egyúttal honvédelmi tárca is.« Mivel a nagy nyugati kultúrákkal való összeköttetéseink mélyítése nélkül nemzeti törekvéseinknek a külföldön való szolgálata és kulturális hivatásunk elismertetése nem lehetne teljes, a mai magyar kultúrpolitika egyik sarkköve: a vezető nemzeteket a megértés és meggyőzés erejével hozzánk kapcsolni. Ennek útja az emberiség előtt értéket képviselő nemzeti sajátosságaink feltárásán vezet keresztül s ebben a munkában fontos szerep vár a magyar kultúra alkotásainak a külföldön való bemutatására.

Itt fonódik bele a magyar kultúrpolitika nagy keretébe a magyar irodalmi propaganda ügye, amely sokáig kívül maradt az állami gondozás körén, noha számos ok szól a mellett, hogy ez a jelentékeny feladat nálunk hatósági gondozásban részesüljön.

Míg a világnyelveken dolgozó írók művei előtt nyitva van a széles világ, a magyar író könyve csak a kis magyar olvasóközönségre számíthat. Pedig a tehetségekben gazdag magyarság annyi új szint, erőt és

értéket termel, hogy a magyar gondolatot hordozó magyar szépirodalom kimagasló alkotásai számára a világ kapuját kinyitni nemzeti kötelességünk. E gondolat felismerése adta a kezdeményezést arra, hogy a kultusztárca költségvetése a külföldi irodalmi kapcsolatok ápolásának hasznos rovatával gazdagodjék.

A *Budapesti Szemle*, valamint egyes napilapok hasábjain több ízben volt alkalmam körvonalozni azokat a szempontokat, melyek a közoktatásügyi kormányzat szeme előtt lebegnek, midőn fő tennivalóját e téren abban keresi, hogy a jó fordításokat elősegíti, s amennyire lehet, megkönnyíti a lefordított műveknek a külföldi kiadókhöz való eljuttatását.

Hangsúlyozni kívánom, hogy nincs szó anyagi segítséggel létrejövő nagy magyar propaganda-kiadásokról; a cél az, hogy a magyar szépirodalom vándormadarai érdeklődő és érdekelt külföldi kiadóknál belső értékük alapján nyerjenek vendégjogot. A magyar irodalom külföldi elterjedésének tanulmányozása egyébként is számos alkalmat nyújt annak a meggyőződésnek megérlelésére, hogy a fordítások és külföldi kiadások ügye magára hagyva nem alakul mindig a legkívánatosabb irányban. Gulyás Pál (*Magyar szépirodalom idegen nyelven*) is észreveszi és megállapítja, hogy a »fordítás kitüntetésében részesült« magyar szerzők között sok a ma már honfitársaik körében is elfeledett név s még több az olyan, akit nemsokára elnyelnek Léthe hullámai. Az egyes korszakok múló divatnak alávetett irodalmi ízlése sajnálatosan fordul néha jelentéktelen művek felé, szárnyára kapja a könnyű pelyhet s nem nyúl a komoly, örök értékek után.

És mégis kevesebb kifogás észlelhető ez ellen a kártékony szeszélyesség ellen (mely pedig például Ambrus Zoltán mellőzésére vezetett, szemben Beniczkyné Bajza Lenkével), mint az ellen a gondolat ellen, hogy egy ügyosztály válogasson a fordításra szánt művek közül, ami ellen mindjárt a pártolásra szoruló »hivatalos irodalom« jelszavát szokták odavetni, szemben a hivatalos fórum által elhanyagolt »igazi« irodalommal. Irodalmi életünk sajnálatos széttagoaltsága miatt a szervezett irodalmi propagandával szemben könnyen támadnak efféle vádak és ellenvetések, azonban, úgy hiszem, akciónk eddigi folyama alatt is mindenki meggyőződhetett arról, hogy hűségesen követtük azt az irányelvet, hogy midőn valaki a magyar irodalom általános ismertetésének terhét veszi vállára, törekednie kell az egyéni ízlés által megszabott határokon túl a magyar irodalom képének lehetőleg összes jelentékeny színteljeit felölelni, mert e nélkül csonkítatlan kép nem jöhet létre.

A magyar kultúra alkotásainak kiválogatásánál az elfogult egyoldalúság kerülésén kívül vezető szempontul jelöltem meg azt is, hogy

ama művekben, melyek a külföld elé kijutnak, — a világ legjobb szelemeivel való eszmei közösségben — lehetőleg a magyar faj legbensőbb lényege tükröződjék. Azzal tisztában kell lennünk, hogy — mint Schöpflin Aladár találóan megállapítja — a külföldiek csak olyan magyar mű iránt érdeklődhetnek, mely olyasvalamit ad, ami nekik maguknak nincs, vagyis amiben számukra új gondolat, új milieu, új mese, szóval újszerűen ható lelemény van.

Erre utal Harsányi Kálmán is, amidőn kifejti, hogy az egyetemes irodalom csak az által gazdagodhatik, amit a más-más vérmérsékletű népek és nemzetek külön szín-, fény-, árnyék- és milieu-értékeiből ajándekoznak a kincshalmazához. Nekünk látszatra igénytelen semmiségek, mint megannyi mezőkövesdi himzés, fel tudják frissíteni egy-egy új színnel a világirodalom dús palettáját.

*

A külföldi nagy nemzetek között azelőtt leginkább a német volt az, mely nem elégedett meg saját irodalmának gazdag tárházával, hanem igyekezett szellemi látóhatárának körét egyre tágítani; ma már a franciák s az angolok sem annyira elzárkózók, mint annak előtte, nem is beszélve az olasz piacról, ahol újabban legkevesebb akadályra találunk.

Mindenütt világirodalmi sorozatok jönnek létre, minduntalan felhangzik a panasz remekművek fordításainak hiánya, vagy rossz fordítások miatt. A Coopération Intellectuelle s az internacionális P. E. N. Club tárgyalásain homloktérbe kerül és a napirend érdeklődéssel kísért pontjaként szerepel a »question de la traduction«, sőt párhuzamos reformtörekvésekről számolhatunk be, melyek a rendszeres fordítói munkát közös szervezettel óhajtják biztosítani.

Igy a folyó év májusában Parisban a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézetének szakértekezlete elhatározta a fordítások ügyének intézésére egy nemzetközi hivatal (Académie de la traduction) felállítását. E szakértekezletre magyar részről dr. Hankiss János debreceni egyetemi tanár kapott meghívást, aki az illetékes körök érdeklődésének felénk terelése céljából Parisban tartott előadásaival jelentékeny sikereket mutathat fel.

Ez alkalommal megállapítást nyert, hogy a nemzetek közeledését nagyban megnehezíti az, hogy egymás irodalmát nem ismerik. E helyes kiindulópontból folyik, hogy mindenekelőtt a meglévő fordítások bibliográfiáját kell elkészíteni s ezt évente kiegészíteni; — ezenkívül minden ország helyi bizottsága gondoskodik a még le nem fordított

jelentékeny művek jegyzékének összeállításáról. A zugfordítások ellen úgy igyekszik küzdeni a hivatal, hogy a legjobb fordításokat díjakkal tünteti ki. Végül anyagi támogatást is tervez oly művek fordításainak kiadására, melyek lefordítása kulturális szükséglet ugyan, de annyira kis közönségre számíthatnak, hogy kiadásuk magánkiadótól nem várható.

Radó Antal, a magyar P. E. N. Club alelnöke, a *Pester Lloyd* hasábjain nemrégiben találóan mutatott rá az egyébként örömmel üdvözölt intézmény hiányosságaira. Tegyük fel, hogy a magyar bizottság valamely művet fordításra ajánl, s a központ az ajánlatot egy párizsi kiadócéghez továbbítja. A párizsi kiadócég természetesen nem fogja vállalni a mű kiadását a nélkül, hogy a művet ne bíráltná felül. Azt fogja mondani: »Nincs bizalmi emberem, aki magyarul tud. Mutassák be fordításban.« Most megtörténhetik, hogy a lefordított mű nem tetszik a kiadónak s nem adja ki. Mivel azonban ennek a kockázatnak a fordítók nem szívesen teszik ki magukat, a magyar könyv piacát a nemzetközi fordítói iroda egyedül nem képes biztosítani. A fontos tehát az, hogy a kijelölt művek fordítói részére abban az esetben is biztosítva legyen munkájuk jutalma, ha esetleg a mű nem talál hamarosan kiadót, vagyis hogy az állam fokozott buzgalommal támogassa a fordítások létrejöttét.

A kérdésnek ez a gyakorlati megvilágítása mindenben egyezik azzal az elvvel, melyre fejtegetéseim elején rámutattam s mely világosan megjelöli a hatósági beavatkozás körét és mértékét, melyhez e téren alkalmazkodnunk kell.

A Coopération Intellectuelle kitünően vezetett lelkes magyar bizottsága, valamint az Institut mellé kiküldött állandó képviselőnk közismert buzgósága bizonyonnyal sikeresen fognak közremunkálni annak a tanácsadó szervnek a megteremtésében, mely a magyar jegyzék összeállítására, illetőleg kiegészítésére alkalmas lesz s amely megbízható iránytűt ad a magyar irodalom külföldi megismertetését mind szélesebb mértékben felölelő s így mindinkább szerteágazó fordítási akciónknak.

A szellemi közigazgatás legkényesebb problémája: megtalálni a helyes utat a hatósági tevékenység túltengése és a »laissez faire« végletei között, de ha a jegyzékösszeállítás minden tekintetben megnyugtató összetételű s pártoskodástól ment irodalmi forum kezébe kerül, intézményes biztosítékkal lesz elszigetelve a kormányhatóság tevékenységi köre attól a mesgyétől, ahol az irodalom és művészet berkeiben két-szeresen szent »noli me tangere« kezdődik.